

A belső és külső ellentéteket egyaránt ezen az alapon szeretné megszüntetni. A kisebbségi kérdés megoldására már 1923-ban megbeszéléseket folytat az összes csehszlovákiai agrárpártokkal, németekkel, keresztényszociálistákkal, magyar agráriusokkal, de az utóbbiak Rothermere akciója miatt abbahagyják a tárgyalást.

Csehszlovákia küldetéséről így nyilatkozik: „Ha tehát Csehszlovákia küldetéséről akarunk beszélni akkor ezt abban foglalnám össze, hogy ennek a küldetésnek szükségszerűen Csehszlovákia belső fejlődéséből a politikai, nemzetiségi és gazdasági problémák megoldásának demokratikus módjából, közép és délkelet-európai konszolidációs és békére törekvő irányvonalaiából kell folynia. Csehszlovákia küldetése csupán integráló része lehet az általános európai lecsillapodás azon szélesebb küldetésének, amelynek megvalósítását (Nagybritannia tűzte ki feladatául.“ (II. 283. o.)

Nem titkolja maga sem, hogy antidemokratikus és totalitáros agitációk folynak náluk és hogy ezek megnehezítik a problémák jól elgondolt megoldását. Nem olyan időket élünk ma, hogy politikai fejleményeket illetőleg jóslatokba bocsátkozzunk, de annyit mindenesetre meg kell állapítanunk, hogy ha egyszer a békés Középeurópa országutjára akarunk lépni, meg kell szivlelni Hodzsa Milán világos, józan és kiegyenlített kereső utmutatását. (Kemény Gábor)

SZIMONIDESZ LAJOS: JÉZUS A HARMADIK BIRODALOMBAN
(Rekord. Bpest, 1938.)

Az objektív teológiai kutatás csaknem egyedülálló magyar uttörője, Szimonidesz Lajos már évtizedek óta foglalkozik Krisztus életének felderítésével és a krisztusi gondolat sorsváltozásaival. Az igazságkeresés fanatizmusa kell hozzá, hogy a magyar hivatalos teológusoktól észre nem véve vagy tőlük agyonhallgatva se riad el a munkától. Szimonidesz hivatalos leértékelése már akkor kezdődött, mikor két évtizeddel ezelőtt megfosztották lelkesítő állásától, aki azonban továbbra is lutheránusnak és továbbra is teológusnak érezte magát. De energiáját nem lehetett csökkenteni és ha végig nézünk még mindig épülő és elmélyülő életmunkáján, szinte azt mondhatjuk: a tudományos irodalom és rejtőzködve is csak élő felvilágosodási mozgalom halála lehet érte, hogy Szimonidesz Lajos teljesen az irodalomban éli ki energiáit. Több, mint tíz évvel ezelőtt a németországi *Rade*, teológiai lapszerkesztő professzor *Der Fall Szimonidesz* c. alatt ismertette a nagy világgal Szimonidesz kálváriáját. Azóta az értékes munkák egész sorozatával tudta Szimonidesz ezt a kálváriát enyhíteni. Ő volt az első, aki magyar nyelven történeti perspektívákkal írta meg *Jézus életét* (1922) és *A világ valóságainak történetét* (1927), *Jézus és Mária ereklyéit* (1934), *Napjaink vallási forradalmait* (1936) s egy holland teológiai szemlében *Zwei neu erkannte indische Beziehungen Jesu und der Evangelien* c. tanulmányában eredeti kutatások alapján világítja meg az evangélium indus vonatkozásait. Ujabban megjelent könyvében a Jézus életével kapcsolatos ma is vitatott problémákat, a régi Jézuskutatás eredményeit s további várható fejleményeit vázolja fel.

Amit Szimonidesz már *Napjaink vallási forradalmaiban* felvázolt, úgy itt még meggyőzőbb részletességgel mutatja ki, hogyan erősödik Németországban a roham Jézus Krisztus ellen. Ha ezt a rohamot ma szinte szöszterinti értelemben kell is venni, az nem változtat a tényen, hogy e kérdésnek jelentékeny az irodalmi múltja. S bármilyen ez a múlt kritikai szempontból, arra mindenesetre jó, hogy a Krisztus szellemi

vezérségébe vetett hitet elvitassa.

Németországban 150 éve egyre többet, egyre jobban és kizárólagosabban foglalkoztak Krisztussal. *Hase* és *Strauss* Jézus életrajzai óta egészen az 1910. évi berlini vallási világkongresszusig új és új szempontok merülnek fel; a vezetés a háború után is a németek kezében marad, amikor már faji és antiszemita szempontok is kezdenek dominálni. Ezt az irodalmat Friedrich *Delitzsch* fémjelezte első sorban. Ő indította el népszerű formában a nagy zsidó család gondolatát s azt az állítást, hogy Jézusnak semmi köze a zsidósághoz, hogy Jézus *árja*, *Ludendorffné* viszont azzal a kettős tétellel akarja Jézust a német nép köztudatából kiszorítani, hogy Jézus nem zsidó, de nem is eredeti árja gondolkodó s mivel gondolatainak javát a buddhizmusból vette, nincs semmi értelme annak, hogy a németek ragaszkodjanak hozzá. Mindezek a német beállítások tulmennek a német határon is s vagy tudománytalan szegényes vonalban (*Papeni*, *Rosadi*, *Ludwig*) vagy olyan speciális formában jelennek meg, mint *Zajti* Ferenc vaskos könyve, mely, ha sikertelenül is, de annál nagyobb buzgalommal igyekszik Jézus *száhtya* eredetét bizonyítani.

A Harmadik Birodalomban kavargó nézetek körül első sorban *Arthur Drews* beszámolójával kapcsolatban veti fel Szimonidesz a kérdést: sikerült a Jézus Krisztus létezése ellen indított roham? Szimonidesz kétségen felül állónak tartja Jézus létezését és *Strauss* véleményét fogadja el: „az evangéliumok magja a történeti, a mithoszok a magra csak kívülről rakodtak le.“ Friedrich *Delitzsch*nek az a tendenciája, hogy történeti alapra helyezze az antiszemitizmust s a Biblia helyett a Germanenbibelt adja a nép kezébe s a zsidó népet hazátlan és tudatosan nemzetközi népek nyilvánítsa. Szimonideszben megvan az alkalmasság arra, hogy kellő értékére szállítsa *Delitzsch* koncepciójának értékét, jól tudván, hogy ez csak láncszeme annak a nagy hadjáratnak, melyet egyszer a vallás, máskor a nemzeti korlátoltság szenvedélye fűt és robbant ki. De azért mégsem sajnálja a fáradságot, hogy belevezessen a kérdés szövevényébe s megláttassa, hogyan akarja *Delitzsch* Jézust kivenni abból a zsidóságból, melyet elítél s amelyet ki akar kiszöbölni a német nép tudatából. A zsidó és árja probléma mellett — *Jackson* newyorki néger teológus néger ivadéknak tartja Jézust abban a hitben, hogy a paradicsom is Afrikában volt s innen terjedtek szét a paradicsomi mondák.

Ha Szimonidesz nem is akarja a mai német lelkiület szempontjából mérlegelni a kérdést, mégsem hallgathatja el a legújabb jelenségeket, melyek a mai politikai státusquo szempontjából világítják meg a problémát és csinálnak mellette hangulatot. *Julius Streicher* a *Der Stürmer* egyik múlt évi számában *Dürer* töviskoszorús Krisztusfejjével igyekszik ezt a hangulatot ápolni: „Ebben az arcban nincs egyetlen zsidó vonás sem; *Albrecht Dürer* a művész és a nagy látnok, helyes érzéssel északi véréű hősnek rajzolta.“ Bármilyen problematikus hangzik is az északi véréű hős vagy az a beállítás, hogy még a fiskális *Cicero* is csak suttogva mert beszélni a zsidókról, akik a tömegeket lázítják, a mai idők németiségére ez ép úgy hatással van, mint *Ludendorffné*, aki részben a *Notovits-féle* ismeretlen evangéliumra, részint pedig *Drewsre* és *Delitzschre* támaszkodik, de leginkább a *népszenvédélyre*, mellyel ma könnyű elhítenni, hogy a német nemzeti gondolatnak kell vallási téren is abszolút érvényre jutni. Szimonidesz nem sokra becsüli *Mathilde Ludendorff Erlösung von Christo-ját* (1931), de annál jobban értékeli a hatást és ezért rajzolja meg pedáns, igazi tudóshoz illő alapossággal annak

a primitív műnek sok-sok gyengéjét, tudománytalanságát. Így boncolja szét A. Rosenberg *Mythos des XX. Jahrhunderts*-ét is s azokat a leg-sajátosabb felfogásokat, melyek Jézus lelki betegségéről, paranoiájáról, schizofreniájáról, stb. szólnak.

A forráskritika szempontjairól irt fejezetekben Szimonidesz éles elmeélel mutatja ki az evangéliumok és evangéliumi töredékek jelentőségét, megvilágítja Jézus életének hívó s hitetlen, tudományos és irodalmi szempontjait, a kutatás új irányait stb.

Itt ki kell emelnünk, amit Szimonidesznek sikerült a művelt külföld tudományos köztudatába is belevinni, hogy t. i. az induktív tanítási módnak lehet betudni Jézus tanításának páratlan és közvetlen hatását. Ilyen irányu elgondolással ugyan *Bartók György Theol. tudás és lelkes képés* c. művében is találkozunk (1907), valamint *Öreg János Gondolkodástanában* (1877), mégis el kell ismernünk, hogy Szimonidesz volt az, aki az e kérdésben felvillanó távlatot minden vonatkozásában áttekintette és a *Christliche Welt* 1929. évf.-ban *Die Neuheit des Evangeliums* címen külföldre is exportálta.

A Jézus indiai kapcsolatairól szóló irodalom is, mely eddig negatív eredményekbe torkolt, Szimonidesznek köszönheti a kapcsolatok felderítését. Van den Bergh von Eysingha a *Nieuw Theologisch Tydschrift*-ben közölte Szimonidesz eredeti forrásokon nyugvó fejtegetéseit hat folytatásban. A kutatás örök és Szimonidesz tudja a legjobban, hogy nyugvópontra nem jut, de az is bizonyos, hogy a valóságnak megfelelő megvilágításba csak akkor lehet helyezni Jézust, ha nem a zsidósága vagy árjasága felett vitatkozunk, hanem azt nézzük, milyen keretben zajlott le Jézus történeti élete s mi volt életének történeti tartalma. Szimonidesz olyan távlatba helyezte Jézust, melynek a görög filozófia az egyik, a hindu buddhizmus világnézete a másik pólusa: „A központjában azonban Jézus Krisztus nagy egyénisége, a példázatok, a hegyi beszéd, a jeruzsálemi templomtisztítás s a golgotai kereszt. Jézus Krisztusa emelkedik ki és világít évezredekben át.”

A most zajló idők talán a szokottnál is gyorsabban alkalmat adnak a tudós Szimonidesznek: szemébe nézni a kérdésnek és újra meg újra beszámolni róla, hogyan világítja be Krisztus a mai lélekcsereelő időket. (K. G.)

SUPKA GÉZA: 1848. (Cserépfalvi kiad. Bp. 1938.)

A magyar történeti tudatnak és társadalmi szemléletnek egyik leg-dúsabb forrása 1848. Igaza volt Supkának, hogy Jókainak, Gracának romantikus meseködét igyekezett eloszlatni. Nagyközönségünk és fiatal-ságunk csak eredeti forrásmunkák vagy hivatalos történetkönyvek útján juthat a nagy idők eseményeihez. A források nehezen hozzáférhetők, a hivatalos történetek hangja mindig elhomályosul kissé a korlátozó szempontoktól. Supka Géza könyve megbízható, mert kitűnő források után igazodott és megbízható, mert világos az okfejtése, éles az ítélete.

1848 eseményeit próbálták nagyítani — romantikus vagy önző szempontból, az mindegy — és próbálták lekicsinyelni ilyen vagy olyan meg gondolásból. Supka Géza *mai szemmel* tudja megítélni, milyen lehetett a nagy kor embereinek gondolkodása, nem vár tőlük utólag olyan cselekvést, mely az akkori viszonyok közt lehetetlen volt, de ép' ezért tudja értékelni azokat a szereplőket, akik felülemelkedtek saját korukon és kortársaikon.

Supka Géza el tudja velünk hitetni, hogy 1848 aktái még *nincsenek lezárva* és ez a meggyőzőni tudás teljes aktualitást ad munkájának.